

УДК 331.103

Лисак В.Ю.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Семендяк В.М.
кандидат економічних наук,
асистент кафедри управління персоналом
та економіки праці
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ВИДИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЕКСЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

TYPES AND CHARACTERISTICS OF PROMISSORY NOTE OPERATIONS

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено дослідження вексельних операцій, які пов'язані з видачею, безпосереднім обігом та погашенням векселя. Проведено аналіз обов'язкових елементів простого та переказного векселів та їх реквізитів. Вивчено переваги використання фінансових векселів порівняно з кредитуванням. Досліджено та проаналізовано механізм здійснення авалування векселя. Розглянуто особливості операції купівлі-продажу векселя, які мають місце тоді, коли підприємство реалізує вексельну програму.

Ключові слова: операція, вексель, реквізит векселя, векселедавець, авалування векселя, застава векселя, інкасування векселя, опротестування векселя.

АННОТАЦИЯ

В статье проведено исследование вексельных операций, связанных с выдачей, непосредственным обращением и погашением векселя. Проведен анализ обязательных элементов простого и переводного векселей и их реквизитов. Изучены преимущества использования финансовых векселей по сравнению с кредитованием. Исследован и проанализирован механизм осуществления авалирования векселя. Рассмотрены особенности сделки купли-продажи векселя, которые имеют место тогда, когда предприятие реализует вексельную программу.

Ключевые слова: операция, вексель, реквизиты векселя, векселедатель, авалирование векселя, залог векселя, инкассирование векселя, опротестование векселя.

ANNOTATION

The article deals with the study of bill transactions associated with the issuance of the immediate treatment and settlement of the bill. The analysis of the essential elements of simple and transferable bills of exchange and their details. Studied the advantages of using financial promissory notes compared with loans. Investigated and analyzed the implementation mechanism for endorsement of the bill. The features of the transaction of purchase and sale of promissory notes, which occur when the company sells commercial paper program.

Keywords: operation, promissory note, details of the bill, drawer, endorsement of bills, deposit bills, collection bills of exchange, protest of a bill.

Постановка проблеми. Метою проведення дослідження є вивчення видів вексельних операцій та особливостей їх використання в процесі фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичні засади щодо застосування та систематизації вексельних операцій та їх видів розробили такі вітчизняні вчені, як, зокрема, О.М. Банदारук, О.Д. Василик, А.В. Демківський,

Л.Б. Долинський, О.М. Клименко, В.П. Ляшко, М.В. Ніконова, О.В. Олійник, А.І. Римарук. Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт, які присвячені особливостям застосування вексельних операцій, їх систематизації приділяється недостатньо уваги.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В сучасних умовах розвитку фінансово-кредитної системи України та розвитку операцій з цінними паперами недостатньо дослідженими та такими, що потребують поглибленого вивчення, є вексельні розрахунки та вексельні операції.

Мета статті полягає у дослідженні процедури застосування вексельних операцій та їх переваг над іншими фінансовими операціями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною складовою механізму вексельних розрахунків є вексельні операції. Загалом термін «операції» походить від латинської «operatio» («дія»). Тобто операції – це виконання дій у будь-якій сфері діяльності. Таким чином, під вексельною операцією необхідно розуміти виконання певних дій, безпосередньо пов'язаних із векселем. При цьому особливості дій, що виконуються, визначаються певним етапом обігу векселя, їх можна поділити на такі три групи, як випуск, безпосередньо обіг та погашення.

Група операцій, пов'язаних із видачею векселя, включає в себе операції зі складання (випускання) векселя та безпосередньої видачі векселя першому векселедержателю (ремітенту).

Вексель виписує векселедавець простого або трасант переказного векселя. Оформлення векселя має відбуватись відповідно до вексельного законодавства, а особлива увага має приділятися таким аспектам, як вексельний бланк, обов'язкові реквізити, додаткові реквізити та застереження.

Обов'язкові елементи простого та переказного векселя (їх реквізити) визначаються Уніфікованим законом про прості та переказні векселі. Під реквізитами векселя прийнято розуміти обов'язкові складові тексту векселя, які в сукупності визначають його зміст.

Реквізит «вексельна мітка» передбачає розміщення слова «вексель» у тексті документа, що забезпечує його відмінність від інших документів.

Реквізит «строк платежу» – це визначення у векселі строку платежу за ним. Згідно з Уніфікованим законом регламентовані певні строки платежу за векселем за пред'явленням, у певний час від пред'явлення, у певний час від складання, на визначену дату [1]. Цим законом також визначено, що для векселів зі строком погашення за пред'явленням реквізит «строк платежу» не зазначається. Таким чином, вексель, в якому строк платежу не зазначено, вважається таким, що підлягає оплаті за пред'явленням.

Реквізит «місце платежу» визначає місце, де вексель має бути оплачений. Відповідно до Уніфікованого закону за відсутності особливої вказівки місце, позначене поруч з найменуванням трасата (місце складання документа для простого векселя), вважається місцем платежу і водночас місцем проживання трасата (векседавець простого векселя). В тому випадку, якщо у векселі зазначене місце платежу відрізняється від місцезнаходження платника, вексель вважається доміцильованим.

Реквізит «найменування того, кому або за наказом кого має бути здійснений платіж» передбачає визначення векселедержателя, останнє має відповідати реєстраційним документам юридичної особи або паспортним даним фізичної особи.

Реквізит «дата та місце складання векселя» визначає дату виписування векселя, при цьому число позначається цифрами, місяць – прописом, а рік – повністю цифрами. Під час зазначення місяця складання векселя вказується повна адреса. Згідно з Уніфікованим законом вексель, у якому не зазначене місце його складання, вважається складеним у місці, зазначеному поряд із найменуванням векседавець (трасанта).

Реквізит «підпис того, хто видає документ (векседавець)». Згідно з Законом України «Про обіг векселів в Україні» підпис векседавець – юридичної особи здійснюється власноруч керівником та головним бухгалтером (якщо така посада передбачена штатним розписом юридичної особи) чи уповноваженими ними особами [2].

В тому випадку, якщо вексель підписують уповноважені особи, у ньому робиться посилання на документ, що уповноважує осіб підписувати вексель. При цьому використовується застереження «за довіреністю», а підпис векседавець – фізичної особи має здійснюватись власноруч або уповноваженою нею особою.

Реквізит «безумовна пропозиція (у переказних векселях) або безумовне зобов'язання (у простих векселів) сплатити визначену суму» передбачає фактичну фіксацію виникнення боргового зобов'язання. Зазначений реквізит повинен бути простим та нічим не обумовлюватися.

Реквізит «найменування того, хто повинен платити» є характерним лише для переказно-

го векселя та передбачає зазначення повного та точного найменування платника.

Отже, Уніфікований закон про простий та переказний векселі визначає сім обов'язкових реквізитів простого векселя та вісім обов'язкових реквізитів переказного векселя. При цьому відсутність будь-якого з них або неправильність їх заповнення може спричинити дефект форми векселя (його недійсність).

Додаткові реквізити та застереження – це особливі надписи на векселі щодо особливостей його обороту та погашення. За допомогою використання додаткових реквізитів та застережень у векселі може призначатись особливий платник за векселем, можуть визначатись особливості нарахування відсотків за векселем, можуть обумовлюватись строк акцепту, а також строк пред'явлення векселя до платежу.

Операція видачі векселя передбачає його передачу першому векселедержателю (ремітенту). Векселедержатель набуває права за векселем лише після його фактичного отримання, адже до моменту видачі векселя може бути виписаний та перебувати у векседавець.

Стаття 4 Закону України «Про обіг векселів в Україні» регламентує порядок видачі векселів. Зокрема, згідно з нею, видавати переказні та прості векселі можна лише за поставлені товари, надані послуги та виконані роботи.

На нашу думку, вимога товарності робить неможливим використання векселя вітчизняними суб'єктами господарювання як інструмента залучення фінансових ресурсів, а специфіка організації виробництва та чинники, що стримують розвиток кредитних відносин між банками та підприємствами, значно посилюють таку обмеженість.

Водночас, на думку окремих дослідників, використання фінансових векселів порівняно з кредитуванням має ряд переваг. Зокрема:

1) за необхідності залучити значні за обсягом фінансові ресурси можна виписати декілька векселів на загальну суму, що будуть придбані різними інвесторами; під час кредитування суб'єкту досить складно отримати декілька позик від різних банків під один і той самий проєкт [3];

2) простота оформлення випуску векселів, отже, легший доступ до ресурсів; оскільки вексель не є емісійним цінним папером, немає потреби реєструвати випуск у НКЦПФР.

Аналіз кращої зарубіжної практики свідчить про те, що далеко не всі країни, які приєднались до Женевської системи вексельного права, запровадили вимогу товарності векселя та дотримуються її. Так, у Росії, Литві, Чехії, Угорщині, Німеччині, Франції, Білорусі фінансові векселі обертаються вільно, і лише у Казахстані та Україні вони заборонені [3]. Хоча, незважаючи на наявність заборони на випуск фінансових векселів, Казахстан, на відміну від України, активно реалізує вексельні програми для розвитку підприємств та економіки загалом.

В результаті опрацювання ряду джерел ми дійшли висновку про те, що вимога товарності векселя суперечить одній із його основних властивостей – абстрактності вексельного зобов'язання. Оскільки сила векселя полягає у ньому самому, а угода, відповідно до якої використовується вексель, для вексельного права не має значення.

Таким чином, запровадження в обіг фінансових векселів дасть змогу суб'єктам господарювання використовувати вексель як інструмент залучення фінансових ресурсів, відповідно, поживавить функціонування вітчизняного вексельного обігу. У зв'язку із цим доцільно внести відповідні зміни до вітчизняних нормативно-правових актів.

Під видачею векселя розуміють будь-яке придбання (набуття) векселя, навіть якщо його видача помилкова, здійснена внаслідок втрати, отримання відбулось примусово або внаслідок обману. При цьому обставини видачі векселя розглядає цивільне право, а в окремих випадках адміністративне або кримінальне право.

Відповідно до Уніфікованого закону доведення неправомірності набуття векселя цілком покладається на векселедавця або індосанта. При цьому претензії щодо неправомірної видачі векселя можуть бути висунуті лише у відношенні того, хто набув вексель неправомірним шляхом (примусово, внаслідок обману, втрати, помилки тощо), але не подальшим добросовісним набувачам – законним векселедержателям. При цьому під законним держателем векселя розуміють особу, право якої на вексель базується на безперервному ряді індосаментів [1].

Отже, операції зі складання (виписування) векселя та безпосередньої його видачі мають велике значення, оскільки під час їх виконання започатковується обіг будь-якого векселя.

Друга група вексельних операцій – це всі операції, які пов'язані із обігом векселя. До зазначеної групи відносяться акцептування, авалювання, дисконтування, заставні, інкасування, купівля-продаж, доміціляція, а також індосування векселя.

Класична операція акцептування векселя полягає у таких положеннях. Якщо будь-який суб'єкт господарювання є боржником підпри-

ємства, а останнє виступає як боржник перед третьою особою, то воно може емітувати переказний вексель із зазначенням прохання боржнику щодо оплати такого векселя. За умови погодження боржника здійснюється акцепт векселя, тобто його прийняття до платежу, що знаходить своє вираження у письмовій формі на лицьовому боці векселя.

Векселедавець, видавши переказний вексель, як правило, сповіщає майбутнього платника за векселем про цей факт у вигляді спеціального повідомлення (авізо). При цьому останній, згідно з Уніфікованим законом, може акцептувати не всю вексельну суму, а її частину. Слід відзначити, що до моменту акцепту векселедавець тратить та акцептант (платник) не мають між собою вексельних відносин. Водночас вони пов'язані взаєминами цивільного характеру.

Наявність договірних відносин між векселедавцем та платником є необхідною умовою здійснення акцепту векселя. Згідно з ними переймає на себе зобов'язання акцептувати виданий векселедавцем вексель. Це може бути або окремих договір, або договір з іншим предметом. Згідно з ним платник має перед векселедавцем заборгованість, яку погашає акцептом та оплатою векселів векселедавця.

Другий вид операцій, пов'язаний з обігом векселя, – це авалювання векселя. Зазначений вид операцій фактично є гарантією виконання платежу за векселем. Аваль ставиться безпосередньо на лицьовому боці векселя або на додатковому листі (алонжі). При цьому аваліст може дати аваль як за одну зобов'язану за векселем особу, так і за декількох зобов'язаних. Аваль може бути надано повністю або частково [1].

Відповідно до Уніфікованого закону у ролі аваліста може виступати не лише третя особа, але й той, хто вже поставив на векселі свій підпис (індосант, векселедавець або акцептант). Саме тому в авалі має бути зазначено те, за кого він виданий. Якщо ж така вказівка відсутня, то вважається, що аваль виданий за векселедавця (трасанта). Загалом аваліст приймає на себе таку ж відповідальність, як і особа, зобов'язання якої він забезпечив [1]. Механізм авалювання векселя у загальному вигляді представлено на рис. 1.

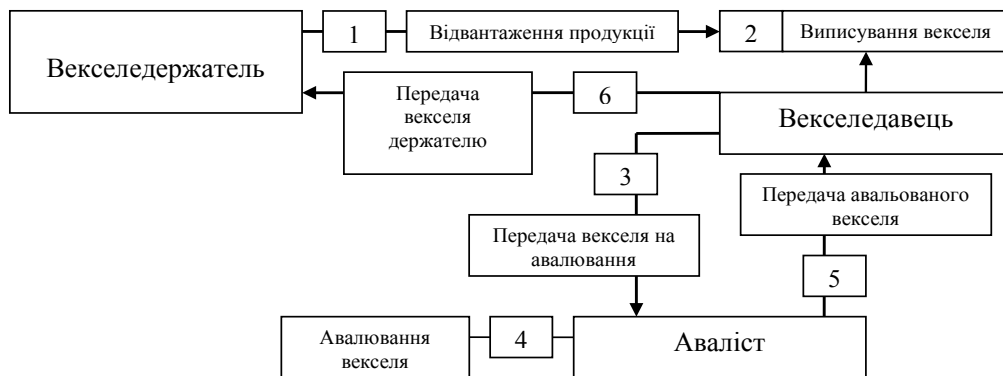

Рис. 1. Механізм здійснення операції авалювання векселя [146]

Загалом за даними вітчизняних дослідників питома вага операцій з авалювання у вексельних операціях банків є дуже низькою і складає за деякими оцінками від 1% до 2%.

Третій вид операцій, пов'язаний з обігом векселя, – це операція дисконтування (врахування) векселя, що полягає у кредитуванні одним підприємством іншого шляхом придбання векселя до строку його фактичної оплати зі знижкою з метою отримання доходу від оплати векселя у повному обсязі.

Переважно на практиці враховуються векселі, із змісту яких можна визначити строк платежу за ними [4, с. 54], а саме на певну дату, у певний час від складання або пред'явлення (з бажаною відміткою про пред'явлення).

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що банки зацікавлені в операціях врахування векселів [3]. Зазначені операції здійснюються на основі договору врахування (або генеральної угоди про врахування), що укладається з векселедержателем векселів. У зазначеному договорі визначаються розмір ліміту, який встановлюється на векседавця або векселедержателя, в межах якого банк враховуватиме векселі, та термін, протягом якого банк зобов'язується враховувати векселі [4, с. 55].

Дослідники визначають три основні види врахування: звичайне, безоборотне та з реверсом, які мають між собою певні базові відмінності. Зокрема, за звичайного врахування та врахування з реверсом (тобто з наявністю позавексельного зобов'язання пред'явника викупити врахований вексель до настання строку платежу) існує відповідальність особи, яка пред'являє вексель до врахування, а за безоборотного врахування – ні. Крім того, особами, що виконують зобов'язання за векселем перед банком за звичайного врахування векселів, є платник (основна зобов'язана за векселем особа) та пред'явник; за безоборотного врахування векселів такою особою є лише платник (основна зобов'язана за векселем особа), а за врахування з реверсом – пред'явник векселя [4, с. 61].

Четвертий вид операцій – операція застави векселя, яка здійснюється на підставі договору, що визначає предмет застави та його вартість, а також основні умови виконання зобов'язань за кредитом. При цьому векселі передаються у

заставу із реєстром векселів, який формується у порядку настання строків платежу, починаючи із найближчого. На векселях пред'явник повинен виконати індосамент, від якого визначається договором (заставний або перепоручительський) [4, с. 67].

У разі невідповідності векселів реєстру останній повертається для доопрацювання. Лише після проведення відповідних експертиз приймається рішення стосовно прийняття всіх або деяких векселів як застави. Потім здійснюється оціночна вартість кожного векселя, а на її підставі визначається сума кредиту, яка зазначається у договорі застави. Векселі, що неприйняті як застави, повертаються їх пред'явнику.

Пред'явнику видається розписка про отриманні векселі. Це також може бути відмітка в примірнику переліку векселів (реєстру) або квитанція про прийняті векселі [4, с. 15]. Враховуючи існування різноманітних документів під час здійснення вексельних операцій (розписка про отриманні векселі, реєстр векселів, відомість векселів, опис векселів, акти прийому-передачі векселів до платежу тощо [4, с. 93]), більшість дослідників вважають за доцільне прийом та видачу векселів супроводжувати універсальним документом. Це могло б дати змогу зробити документообіг вексельного обігу більш формалізованим. Як такий універсальний документ можна використати акт прийому-передачі векселів.

П'ятий вид операцій – операція інкасування векселя, яка полягає у здійсненні за дорученням комітента (законного векселедержателя) операцій із векселями та супровідними документами на підставі одержаних від комітента інструкцій з метою:

- одержання платежу та/або акцепту;
- передачі векселів та комерційних документів проти платежу та/або акцепту;
- передавання векселів та комерційних документів на інших умовах [5, с. 113].

Інкасування векселів та супровідних комерційних документів здійснюється за двома видами: чисте інкасо (інкасування векселів без супровідних документів) та документарне інкасо (інкасування векселів із супровідними документами). Інкасування векселів здійснюється на підставі укладення із векселедержателем договору про інкасування на визначений строк

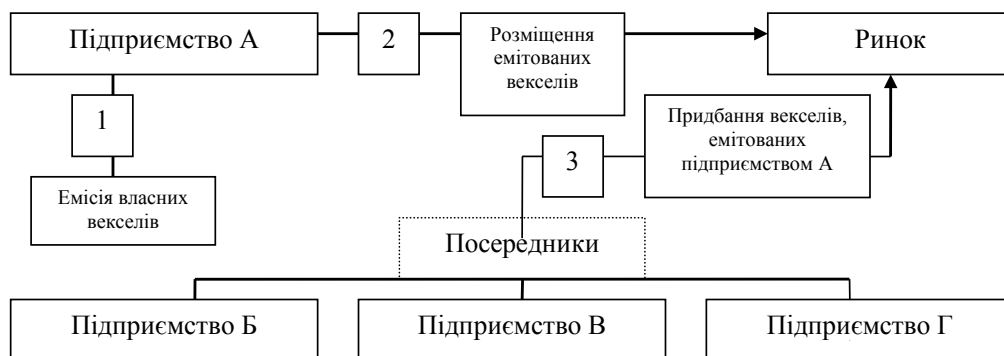

Рис. 2. Механізм здійснення операції купівлі-продажу векселів

та/або інкасування певних векселів та супровідних документів.

Інкасові операції є прибутковими як для банків, так і для клієнтів. Банки, використовуючи свої взаємостосунки з іншими банківськими та небанківськими закладами, виконують доручення інкасо швидше та дешевше. Крім того, клієнт звільняється від необхідності відстежувати терміни пред'явлення векселів [6, с. 289].

Шостий вид операцій – це операції купівлі-продажу векселя, які мають місце тоді, коли підприємство реалізує вексельну програму, метою якої є залучення коштів шляхом емісії векселів. Механізм здійснення операції купівлі-продажу векселів представлено на рис. 2.

Отже, операція купівлі-продажу передбачає розміщення векселів певного суб'єкта господарювання на ринку з метою подальшого їх продажу іншим суб'єктам. Контрагенти можуть безпосередньо придбавати векселі або звертатись по професійну допомогу до посередників, які діють на ринку.

Сьомий вид операцій – доміціляція векселя, яка передбачає наявність попередньої домовленості платника із третьою особою (доміцілатом). Ця операція може також виконуватись під час виписування векселя.

Зазначений вид операцій здійснюється в разі потреби у проведенні своєчасного платежу. При цьому зобов'язаній за векселем особі (векседавцю або акцептанту) доцільно звернутися до третьої особи стосовно здійснення нею оплати векселя.

Загалом практика вказує на те, що операція доміцілювання векселів підвищує інвестиційні якості векселя та його ліквідність. Доміціляція є економічно вигідною для платника (трасата), оскільки звільняє його від турбот, пов'язаних з оплатою векселя. Що стосується комерційних банків, то доміціляція векселів складає важливу частину їх комісійних операцій, що проводяться на основі договорів, які укладаються між векседавцем та банком [6, с. 136].

Восьмий вид операцій – це операція індосування векселя. З одного боку, за допомогою індосаменту права за векселем передаються від попереднього векселедержателя до наступного. З іншого боку, той, хто переуступив свої права наступним, бере на себе слідом за векседавцем вексельне зобов'язання. При цьому кількість індосаментів на векселі необмежена.

Отже, різноманітність операцій (схем), пов'язаних з обігом векселя, підтверджує безмежні можливості використання зазначеного інструмента суб'єктами господарювання. Через визначальну роль банків у реалізації таких схем першочерговим заходом активізації використання векселів суб'єктами господарювання може стати уважена банківська тарифна політика.

Третя група операцій – оплата (погашення) векселя. Вона охоплює два види операцій: пред'явлення векселя до оплати та безпосередня оплата (погашення) векселя.

Пред'явлення векселя до платежу зводиться до безпосередньої презентації векселя векселедержателем зобов'язаній за ним особі з метою його оплати. При цьому для належної реалізації своїх прав за векселем векселедержатель повинен пред'явити вексель до оплати у належний строк, у належному місці та належній особі, тобто згідно з реквізитами, що зазначені у векселі.

Неакцепт, недатування (відсутність на векселі дати його акцепту) і несплата за векселем є підставами для опротестування векселя.

Другий вид операцій, пов'язаний із оплатою векселя, – це безпосередня оплата векселя (його погашення).

Причинами (підставами) опротестування векселя в несплаті є:

- 1) повна відмова платника від оплати;
- 2) часткова оплата векселя; відсутність платника у вказаному місці;
- 3) здійснення платником платежу в неефективній валюті.

Однак опротестування не здійснюється у таких випадках: якщо вексель був раніше опротестований в неакцепті, якщо платник оголошений у законодавчо встановленому порядку неспроможним, якщо вексель оголошений неспроможним.

Опротестування векселя в неакцепті виконується у разі:

- 1) відмови платника в здійсненні акцепту;
- 2) здійснення платником часткового акцепту;
- 3) здійснення платником акцепту в неефективній валюті;
- 4) здійснення платником умовного (тобто із зміною інших реквізитів векселя) акцепту;
- 5) відсутності платника у вказаному місці (опротестування у повітря).

Підставою опротестування векселя у недатуванні акцепту є випадок, коли платник не вказав дату акцепту на векселі, виписаному з терміном платежу в певний термін від пред'явлення або з особливою умовою, внаслідок чого вексель має бути пред'явлений до акцепту в певний термін.

Належне опротестування векселя передбачає виконання таких умов:

- 1) здійснення особою, що володіє відповідними правами (власником векселя, поручителем, наприклад, банком, що отримав вексель для інкасування, законним векселедержателем), але обов'язково від імені власника векселя;
- 2) вчинене проти осіб, що володіють належною відповідальністю (трасанта – за опротестування в неакцепті і недатуванні акцепту, векседавця за простими і трасата за переказними векселями – за опротестування в несплаті);
- 3) виконане у належний час (за несплати векселя приймається нотаріусом наступного дня після закінчення дати платежу за векселем або закінчення терміну, встановленого для пред'явлення його до акцепту, але не пізніше 12 годин наступного після цього терміну дня).

Сукупність операцій з векселями можна розмежувати на операції із векселями власними та інших організацій [8]. Власними векселями

суб'єкт розраховується зі своїми контрагентами (розрахункові векселі) або розміщує на відкритому ринку серед інституційних інвесторів (фінансові векселі). В Україні використання останніх заборонене законодавством. Векселі інших організацій суб'єкт набуває від своїх контрагентів.

Висновки. Отже, під організаційно-економічним механізмом вексельних розрахунків слід розуміти систему елементів, які впливають на параметри системи вексельного обігу. Зрештою, це сприяє формуванню та посиленню потенціалу суб'єктів господарювання – емітентів векселів, отриманню ними конкурентних переваг та покращенню їх фінансового стану.

З огляду на зазначене як ключові елементи зазначеного механізму визначені розвинена інфраструктура вексельного обігу, паритетні відносини з фінансово-кредитними установами та страховими компаніями, вексельні відносини з основними контрагентами, а також вдосконалена законодавча база, адаптована до вимог міжнародного вексельного права.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про пе-
реказні та прості векселі: Закон України від 6 липня 1999 р. № 826-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/826-14>.
2. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2374-III (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>.
3. Рудненко Т.Б. Регулювання обігу векселів за кордоном та в Україні / Т.Б. Рудненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vexel.prom.ua/a44032-regulyvannya-obgu-vekselv.html>.
4. Лисенков Ю.М. Вексель у господарському обігу / Ю.М. Лисенков, В.П. Ляшко. – К.: Агенція «Прес-центр», 1994. – 256 с.
5. Лысенков Ю.М. Операции с векселями: взаимодействие банков и предприятий / Ю.М. Лысенков, И.В. Педь; под ред. Ю.М. Лысенкова. – К.: Вісник фондового ринку, 2000. – 640 с.
6. Демківський А.В. Вексельна справа / А.В. Демківський. – К.: Либідь, 2003. – 336 с.
7. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. № 3426-XII (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
8. Зверев В.А. Вексель как финансовый инструмент предприятия / В.А. Зверев, А.В. Зверева // Справочник экономиста. – 2004. – № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.profiz.ru/se/6_2004/veckakfininstr.